

Toimenpideoite TPA 46/2021 vp

Merja Kyllönen vas ym.

Toimenpideoite omaishoitajien aseman parantamisesta

Eduskunnalle

Omaishoitaja huolehtii sairastuneesta, vammaisesta tai muuta hoivaa tarvitsevasta perheenjäsenestä tai läheisistä, joka ei selviytyisi arjestaan omatoimisesti. Tällä hetkellä Suomessa on arviolta noin 350 000 omaishoitotilannetta ja jopa miljoona suomalaista auttaa säännöllisesti läheistään. Kuitenkin vain noin 50 000 on tehnyt omaishoitosopimuksen kotikuntansa kanssa. Heistä noin 70 prosenttia on naisia.

Omaishoidon tuen kokonaisuuteen kuuluvat hoidettavalle annettavat palvelut sekä omaishoitajalle maksettava hoitopalkkio, vapaapäivät ja omaishoitoa tukevat palvelut. Omaishoitopalkkion lakisääteinen alaraja vuonna 2021 on 413,85 euroa. Kyse on verotettavasta tulosta, joka kerryttää myös saajansa eläkettä. Hoitopalkkio määräytyy kuntakohtaisesti hoidon sitovuuden ja vaativuuden mukaan. Keskimääräinen omaishoitajan saama palkkio on noin 440 euroa kuukaudessa.

Arvioiden mukaan sopimusomaishoitajille myönnettävää omaishoidon tukea voisi korottaa reilusti, ja silti omaishoito olisi edullisempaa kuin vastaavan tasoinen hoito muulla tavalla järjestettynä. Ilman omaishoitajien panosta kuntien sosiaali- ja terveydenhuolto kuormittuisi kestäättömästi. Koska valtaosa omaishoitajista on naisia, kohdistuvat myös ura- ja ansiokehitykseen sekä eläkkeen suuruuteen liittyvät riskit yleisemmin naisiin. Lisäksi omaishoitajalle maksettava palkkio voi vähentää samaan aikaan maksussa olevia sosiaaliturvaetuuksia, kuten toimeentulotukea, opintotukea, vanhempainpäivärahaa tai työmarkkinatukea, mikä on omiaan aiheuttamaan köyhyysloukkua.

Vaativasta ja sitovasta hoitotyöstä tulee maksaa oikeudenmukainen ja riittävä korvaus. Siksi esitämme, että lakisääteisiin omaishoidon tuen hoitopalkkioihin tehtäisiin 20 %:n korotus. Lisäksi sopimusomaishoitoa varten tulisi laatia yhtenäinen valtakunnallinen kriteeristö, ja omaishoitajastatus olisi myönnettävä kaikille kriteerit täyttävälle sitovaa omaishoitotyötä tekeville omaishoitajille.

Jos omaishoitajuus olisi subjektiivinen oikeus kriteerit täyttävälle, olemme arvioineet, että uusia omaishoitosopimuksia voisi tulla noin 30 000. Jos samalla kaikille maksettaisiin 20 % nykyistä korkeampaa korvausta, olisivat vuosikustannukset yhteiskunnalle noin 392 miljoonaa euroa. Tässä on huomioitu myös veroina palautuva osuus valtiolle ja kuntiin. Pelkästään nykyisten omaishoitosopimusten mukaisten hoitopalkkioiden korotus 20 prosentilla maksaisi valtiolle veroina palautuvan osuuden jälkeen 35 miljoonaa euroa.

Toimenpideoite TPA 46/2021 vp

On arvioitu, että jokainen omaishoitaja säästää yhteiskunnan resursseja noin 10 000 euroa vuodessa. Omaishoivan laajentaminen subjektiiviseksi oikeudeksi ei aivan suoraviivaisesti toisi näitä lisäsäästöinä, koska jo nyt palkkiotta tehtävä omaishoiva säästää yhteiskunnan hoivamenoja. Vähänkään pidemmällä tähtäimellä omaishoidon tuen muuttaminen subjektiiviseksi oikeudeksi kriteerit täyttävälle ja omaishoidon tuen tekeminen taloudellisesti houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi toisivat todennäköisesti merkittäviä säästöjä julkiseen talouteen. 30 000 omaishoitajan lisäys voisi laskennallisesti säästää julkisen talouden kustannuksia vuosittain noin 300 miljoonaa euroa. Näin ollen esittämämme omaishoitajan asemaa parantava kokonaisuus voisi tulla julkiselle taloudelle lähes kustannusneutraaliksi.

Sopimusomaishoitajuuden muuttaminen subjektiiviseksi oikeudeksi kriteerit täyttävälle omaishoitajille sekä palkkion nostaminen eivät riitä korjaamaan kaikkia omaishoitajärjestelmän edellyttämiä kehittämiskohteita. Siksi kansallisen omaishoidon kehittämissuunnitelman päivittäminen olisi paikallaan omaishoitajien aseman sekä omaishoitoa tukevien palvelujen ja rakenteiden parantamiseksi.

Huomiota vaativia kehittämiskohteita ovat erityisesti omaishoitajien tukeminen hoivatehtävässään ja heidän jaksamisestaan huolehtiminen. Omaishoitajan vapaapäivien pitomahdollisuuksia tulee parantaa, ja omaishoidon sopimukseen kuuluvien palvelujen tulee olla riittäviä ja aidosti omaishoitotilannetta tukevia. Omaishoitajan tulisi myös voida valita, kuinka suuren osan hoivavastuusta hän ottaa kannettavakseen. Omaishoidon sopimukseen kirjattavien palveluiden asiakasmaksujen tulee olla kohtuullisella tasolla. Omaishoito tulee myös voida yhdistää palkkatyöhön nykyistä joustavammin, sillä merkittävä osa omaishoitajista on työikäisiä henkilöitä. Omaishoitajaksi ryhtyminen ei saisi sisältää vaatimusta luopua ansiotyöstä. Sekä osa- että koko-aikaisen ansiotyön tekemisen mahdollisuuksia tulee parantaa ja omaishoidon tulee kartuttaa työssäoloa. Lisäksi omaishoidon palkkion asemaa suhteessa muihin sosiaaliturvaetuksiin tulee tarkastella niin, ettei omaishoitajia ajeta köyhyysloukkuun.

Omaishoito on yksi inhimillinen tapa ratkaista lisääntyvien hoivatarpeiden haasteita, ja sillä on merkittävä rooli hoivan järjestämisessä. On aika päivittää omaishoidon tuen kokonaisuus vastaamaan nykypäivän tarpeita.

Edellä olevan perusteella ehdotamme,

että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin omaishoitajien aseman parantamiseksi.

Helsingissä 7.5.2021

Merja Kyllönen vas
Paavo Arhinmäki vas
Hanna Sarkkinen vas
Matti Semi vas
Katja Hänninen vas
Pia Lohikoski vas
Juho Kautto vas